

Izrazi: Radio Zagreb, Radio Beograd, Radio Rijeka, Radio Sarajevo morali bi i u nominativu glasiti: Radio Zagreba, Radio Beograda, Radio Rijeke, jer pojedine od tih ustanova zaista pripadaju gradu Zagrebu, Beogradu i Rijeci. Prema tome imena Zagreb, Rijeka, Beograd, Sarajevo ovdje znače, da određena ustanova pripada nekom gradu. To su dakle posvojni genitivi, koji se u našem jeziku zamjenjuju, kad su bez atributa, posvojnim pridjevom. Iz toga izlazi, da bi najpravičnije bilo reći: Zagrebački radio, Beogradski radio, Novosadski radio, Radio riječki i t. d. Budući da su se ti izrazi: Radio Zagreb, Radio Beograd, Radio Rijeka već udomaćili, a primili smo ih iz romanskih i germanskih jezika, na pr. tal. Radio Roma, njem. Radio Wien, Berlin kao i Universität Berlin, Roma i t. d., teže bi bilo zahtijevati, da se u nominativu govori: Radio Zagreba, Radio Rijeke i t. d., a takav zahtjev ne bi bio ni u duhu našega jezika, da uz nominativ upotrebljavamo posvojni genitiv mjesto posvojnog pridjeva: Zagrebački (radio), Riječki (radio), Novosadski (radio). No u ostalim padežima, iako nije posve u duhu našega jezika, ipak je pravilnije i bolje govoriti: Večeras će se preko Radija Zagreba (bolje: Zagrebačkog radija) emitirati jedna nova vijest. U Radiju Zagreba (na Zagrebačkom radiju) dobri su pjevači. U Radiju Beograda (bolje: u Beogradskom radiju) poznat mi je direktor. Nikako ne bi bilo dobro reći: U Radiju Beograd poznat mi je direktor. Večeras ću govoriti na Radiju Zagreb.

Mate Hraste

DA LI TUCE ILI TUCET?

U mome članku »O rodu stranih imena mjestâ na -o«, objavljenom u prošlom broju lanjskoga »Jezika« (str. 115. i d.), nalazi se među ostalim i rečenica: »Takvih ima i apelativa na -tucete...« —, gdje sam izraz *na tucete* napisao onako u brzini, i ne misleći, je li pravilan ili nije. Ako imamo na umu, da imenica danas glasi većinom *tuce*, gen. *tuceta*, čini se, da je trebalo napisati: *na tuceta*. Toga sam se sjetio tek onda, kad je članak bio već odštampan.

No ipak sam se upitao, odakle mi taj izraz u tom obliku. Ono, što sam našao po rječnicima, prilično objašnjuje stvar.

Naši stariji rječnici, napose Vukov i Broz-Ivekovičev, imenicu *tuce* uopće ne bilježe, a od novijih imaju je samo u tome liku Ristić-Kangrgin, a onda i većina ostalih, osobito oni najnoviji. Po tome bi priloški izraz morao biti: *na tuceta*. Ali u Šamšalovića, i drugdje, nalazimo za njemačko *Dutzent* lik *tuce*, a za *dutzendweise* opet *na tucete*, što je — ako ništa drugo — nedosljedno. Odatle ipak izlazi, da bi se naša riječ morala negdje naći i u liku *tucet*, gen. *tuceta*. Samo tako bilježi je, na primjer, Deanović u svome talijansko-hrvatskom rječniku (s. v. *dozzina*), a također i neki drugi. To će reći, da se pored *tuce* govori i *tucet*, dakle da nije nepravilno ni *na tucete* pored *na tuceta*. To potvrđuje i već obrađena građa za Akademijin rječnik, gdje se mogu naći oba lika, *tuce* i *tucet*. Nije teško ustanoviti, da je prvi običniji na istoku, a drugi na zapadu.

Pita se: odakle nam ta dubleta?

Lik *tucet* (isp. također češko *tucet* i slovensko *tucat*) potječe očito od njemačkoga *Dutzend* (< starofrancusko *dozaine* s dodanim -d prema riječima kao *niemand* i sl.), i to upravo od gornjonjemačkog lika *dutzet* sa zakonito nestalim *n* (isp. Kluge-Götze, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*¹⁶, 1953, s. v. *Dutzend*). Ako je tako, onda će *tucet* biti starije nego *tuce*. Štaviše, ovo će drugo biti i postalo od onoga prvog. Što se tiče načina, kako je od *tucet* postalo *tuce*, čini se, da u drugom liku imamo neku vrstu pseudoturcizma, jer u turskom te riječi nema. Do prijelaza *tucet* > *tuce* moglo je najlakše doći u nominativu-akuzativu duala, t. j. uz brojeve 2, 3 i 4, na pr. *dva tuceta*, gdje je oblik u oba slučaja isti. Tako se onda izbjegao inače slabo zastupani završetak -et (s kratkim *e*). Osim toga, možda se riječ *tucet* negdje i kontaminirala sa sinonimom *teste*, gen. *testeta* (< tursko *deste*; v. građu za ARj. s. v.), dakle: *tucet* × *teste* > *tuce*. Da se stvar nije dogodila odavna, vidi se upravo po tome, što VRj. i BIRj. ne znaju za *tuce* (kao ni za *tucet*).

Tako dobiveni lik *tuce*, -eta sve se više nameće na račun lika *tucet*, -a. Ako ćemo u književnom jeziku zadržati samo *tuce*, kao što nagovješćuju naši najnoviji rječnici, onda bi bilo dosljedno: *na tuceta*. Ali dok se naši jezični čistioći u tome ne slože, može nam dobro doći i imenica *tucet*, a onda i priloški izraz *na tucete*.

Miroslav Kravar

»PRVI MAJ« ILI »PRVOGA MAJA«?

O toj temi je u »Vjesniku u srijedu« od 25. travnja Dr. Ivan Brabec napisao člančić, u kome tvrdi, da je izraz »prvi maj« zgodniji negoli »prvi maja«. S tim u vezi on iznosi svoje pogledé na neka jezična pitanja. Ti su njegovi pogledi posve ispravni, i, radi raščišćavanja izvjesnih shvaćanja, dobro je, da ih je iznio. Međutim mislim, da on u svojim zaključcima ipak nema pravo, jer je previdio jednu činjenicu.

Kod nas postoje narodni nazivi za mjesec, i jedan je mjesec (veljača) ženskoga roda. Ako bismo dakle stali na stanovište, da je bolje reći »prvi maj« (dotično »prvi svibanj«), kako bismo, analogno tome, rekli za veljaču? Ne možemo ipak reći »prva veljača« (ni nikako drukčije), nego samo »prvi veljače« (dakle s imenom mjeseca u genitivu), pa bismo se prema tome morali ravnati i za sve druge mjesece, da ne bude nepotrebné zbrke.

Ondje, gdje se upotrebljavaju samo internacionalni (latinski) nazivi mjeseci, koji su svi muškoga roda, (na pr. u Srbiji), može se slobodno birati između jednog ili drugog načina izražavanja, a gdje se upotrebljavaju narodni nazivi, toga izbora ne može biti.

Dr. Josip Čelar

GRMOŠĆICA, LAŠĆINA, MEDVEŠČAK.
PEŠĆENICA ILI GRMOŠĆICA, LAŠĆINA,
MEDVEŠČAK, PEŠĆENICA?

»Dobro razlikujem i u izgovoru i u pismu glasove *č* i *ć*,« piše nam jedan čitalac *Jezika*, »ali priznajem, da sam u nedoumici, kako treba pisati neka vlastita imena, koja potječu iz kajkavskog dijalekta. Navodim vam zasad samo imena *Grmošćica*, *Laščina*, *Medveščak*,

Peščénica, koja u Zagrebu najčešće nalazim napisana ovako: *Grmošćica*, *Laščina*, *Medveščak*, *Peščénica*. Meni se kao rođenom štokavcu čini, da u tim riječima nema mjesta pisanju glasa *ć*, no zbunjuje me, što i u natpisima ulica, na tramvajima i u vodičima kroz grad Zagreb nailazim na *Grmošćice*, *Medveščake*, *Peščénice*, pa vas stoga molim, da mi u jednom broju *Jezika* stručno razjasnije ovaj problem, jer u Boranićevu *Pravopisu hrvatskoga ili srpskoga jezika* god. 1951. uzalud tražim te riječi u njegovu pravopisnom rječniku.«

Premda naš čitalac nije našao tih riječi u pravopisnom rječniku Boranićeva *Pravopisa*, ipak se u samom *Pravopisu* nalazi polazna točka za rješavanje spomenutog pitanja. Na str. 10. prof. Boranić propisuje: »Kajkavsko *č*, prema kojemu je u štokavskom narječju *ć*, piše se *ć*: *Habdelić* mj. *Habdelič*, *Desinić* mj. *Desinič*, *Pušća* mj. *Pušča*, *Trakoščan* mj. *Trakoščan*.« To neizravnim riječima propisuje, da se kajkavsko *č*, prema kojemu je u štokavskom narječju *ć*, piše dakako *ć*, na pr. *Čučerje*, *Černomèrec*, *Gračani* i sl. Treba dakle pri pisanju vlastitih imena, koja potječu iz kajkavskoga narječja, pogledati, kako bi te riječi glasile u štokavskom narječju, pa ako bi ondje bio suglasnik *ć*, piše se *ć*, a ako bi bio suglasnik *č*, piše se *č*.

Pogledajmo dakle, kako je to kod spomenutih spornih riječi! Riječ *Peščénica* izvedena je od riječi *pijesak*, kajkavski *pesek*, pa je prema tome glas *k* prešao u *č* kao i u štokavskim riječima *pješćan*, *pješćanik*, *pješćara*. Nema dakle nikakva razloga da se piše i izgovara *Peščénica*, nego samo *Peščénica*, *peščenički* i sl. Tako je i riječ *Grmošćica* nastala dodavanjem nastavka *-ćica*, koji nalazimo u riječima *grančica*, *koščica* (pored *koštica*; mjesto *kostćica*). Kako i ovo *č* odgovara štokavskom *ć*, nužno je pisati i izgovarati *Grmošćica*, kako štokavci i izgovaraju.

Imenica *Medveščak* svršuje se također starijim nastavkom *-ščak*, koji je postao od *-skjak*, kako nam pokazuje Maretić na 290. strani svoje *Gramatike i stilistike*. I tu je dakle *č* postalo od *k* i u kajkavskom i u štokavskom narječju, pa tu imenicu također